

VILA-RODONA I LES REVOLTES DEL TRIENNI LIBERAL: 37 MORTS PER FETS D'ARMES

per Josep Santesmases i Ollé.

Durant els aixecaments realistes del Trienni Liberal, 1820-1823, Vila-rodona fou testimoni de greus esdeveniments que llevaren la vida a 37 persones.

Fem, però, primer, un petit preàmbul dels fets generals a l'Estat Espanyol. El primer de gener del 1820, el general Riego proclamà la Constitució, a Cabezas de San Juan. Ferran VII l'havia abolida tot just tornat de l'exili. Quan semblava que el pronunciament havia fracassat, diverses ciutats espanyoles es pronunciaren a favor de la Constitució. Ferran VII es veié obligat a acceptar-la i amb les seves paraules: «marchemos adelante y yo el primero por la senda constitucional» semblava, o més ben dit, volia fer-ho semblar, que l'acceptava de bon grat. Des dels primers temps del Trienni, hi ha diversos factors que juguen a favor del descontentament del camp català: La pesta que assota Catalunya l'estiu del 1821; les males collites i els preus ruïnosos; l'impost amb diners en lloc dels delmes, que es cobraven amb productes del camp, suposava un esforç més fort per a una pagesia de subsistència; l'Església que lluny d'assossegat la situació com era el seu costum, l'exaltava incitant el poble contra la Constitució. Després dels anys 1809 i 1812 en plena Guerra del Francès, el 1822 i el 1823 són a Vila-rodona, els anys de més mortaldat. A la primavera del 1822 començaren les sublevacions realistes al Principat, que a l'estiu es transformaren en una veritable guerra civil.

Hi ha uns primers fets concretats a la vila de Bràfim que inicien les revoltes pels nostres indrets. A la Quaresma del 1822 una «demonomania», que possiblement no era res més que una farsa muntada per l'ajuntament i el clergat de la vila, va prendre cos a 25 veïns de Bràfim, els quals cada nit proferien gran cridòria i disparaven trets a les portes de les cases i sobretot a les dels milicians. Deien que no eren esperits malignes sinó àngels per a matar tots els constitucionals i liberals. El fet sembla que es va començar a conèixer quan, el dia 16 de març, els milicians de Vila-rodona van saber que aquells «energumens» havien entrat a la casa de Pere Garriga, comerciant

i cap comandant de la milícia voluntària de Bràfim. Amençada pel cap polític provincial, la «demonomania» es va acabar passat Pasqua ⁽¹⁾.

Les milícies de Vila-rodona ja havien intervingut a Figuerola a l'agost del 1821 per a: «la sofocación de empresa contra la salud de la Patria, retraer de su mal propósito a los atentadores y con gestiones imponentes contenerlos en justo deber.» ⁽²⁾

El dia 28 d'abril de 1822 una facció ⁽³⁾ realista entrà a Salomó i arrencà la placa de la Constitució ⁽⁴⁾. Els dies 4, 5 i 6 de maig, els pobles de Bràfim, Vilabella, el Montmell, l'Albà i Selma es declararen en contra del govern. El dia 6 de maig se sap que una facció capitanejada per Romagosa, un home d'uns 30 anys, ex-guerriller de la Guerra del Francès i cap dels sometents de la Bisbal, havia d'anar, aquella nit, a Vila-rodona ⁽⁵⁾. Segons la citada carta aquesta facció o divisió reuní a les Muntanyes de Montmell, l'Albà i Selma alguns milers d'homes; segons Jaume Torres ⁽⁶⁾ i Gaspar Feliu i Montfort ⁽⁷⁾, Romagosa aconseguí de reunir, l'endemà, a Santes Creus, 700 homes. Davant d'això, la milícia voluntària de Vila-rodona, veient que tota resistència fóra inútil: «se refugiaron los milicianos y presentaron a la ordenes del comandante General existente en la sazon en la villa de Valls». ⁽⁸⁾

Valls i també Reus i Santa Coloma de Queralt eren poblacions liberals. Entre les 3 de la matinada i les quatre del dia 7, Romagosa i la seva facció entrà a la Vila. Arrencaren la làpida de la Constitució, saquejaren les cases dels milicians i d'altres liberals i amb l'amenaça d'incendis i d'afusellaments, imposaren una contribució, al poble, de 200 duros. Passats aquests fets, les milícies de Vila-rodona tornaren a la Vila amb un reforç de 40 homes o 50 de «tropa mobible recién creada» ⁽⁹⁾. Com a totes les guerres, les contribucions o les aportacions, voluntàries o forçades, per al sosteniment de les tropes d'ambdues bandes, tant amb diners com amb aliments, era un veritable censal que agreujava la situació de la població civil. Les actuacions de les divisions realistes en les entrades que feien als pobles, tenen unes característiques comunes. Primer: era freqüent que, davant el desavantatge numèric, les milícies locals optessin per fugir i protegir llurs vides. En entrar, els facciosos feien crits invocant la causa per a la qual lluitaven. El mateix maig del 1822, quan els homes de Romagosa entraren al Vendrell, cridaven: «visca el Rei, visca Déu, visca la Verge, visquin els Sants, etc.» ⁽¹⁰⁾ Un dels altres objectius dels realistes era la destrucció de la làpida de la Constitució, que, de bon grat o sota de la pressió de les autoritats provincials, a cada poble s'havia posat. En entrar al Vendrell, es feren burles a la dita làpida dient-li: «Pepa ¿que portes dol?» ⁽¹¹⁾ Pel fet que foren els mateixos homes els que entraren a Vila-rodona que al Vendrell i al mateix mes, podem creure que, més o menys, els fets foren similars. També era freqüent que embrutessin la làpida amb excrements, que la fessin a trossos i que la llencessin al riu, si n'hi havia.

Jaume Torres cita un informe que el comandant militar de la província de Tarragona va enviar el 6 de maig, a la comandància del 7.º districte militar de Barcelona, després de fer el camí de la Bisbal del Penedès a Valls. L'informe recollit al Diari de Barcelona del nou de maig deia:

«son necesarios cuando menos 2000 hombres de buena tropa para batir a los insurgentes y más particularmente para ocupar el país por espacio de muchos meses, pues en un país tan montañoso casi es imposible obtener una ventaja decisiva sobre tantos insurgentes y tantos pueblos que están en contra el gobierno (...) Todo el paisanaje de las montañas sobre Santes Creus ha tomado parte en el levantamiento, sin que hayamos hallado un arma en ningun pueblo, ni caserío; hemos sido recibidos peor que eran los franceses en estos pueblos» ⁽¹²⁾

Els membres de les divisions realistes eren gent de la mateixa comarca que atuava dintre d'un espai concret de la geografia sense marxar dels àmbits comarcals

d'on procedien. La de Romagosa, per la procedència dels morts tinguts en combats, era formada per gent dels pobles entre el Penedès i el Camp de Tarragona ⁽¹³⁾. Les muntanyes de Montmell, l'Albà i Selma, fins a Montagut, i les terres que hi ha, amb molta extensió de bosc i profundes barrancades eren un espai natural molt apte per al refugi que Romagosa utilitzà. Això li degué permetre actuar en l'àmbit de totes dues comarques. La Comarca de l'Alt Camp ocupa el 8.º lloc quant a nombre de pensions i també del tant per cent entre població i pensions cobrades pels familiars dels realistes morts o mutilats ⁽¹⁴⁾. Romagosa però, va trencar la normativa esmentada d'actuació, limitada dins els àmbits comarcals, amb l'expedició a la Seu d'Urgell, com veurem més endavant.

A Vila-rodona, d'aquell temps ençà, hi hagué una marcada tendència liberal i esquerrana, i l'aire que respirava aquesta carta que hem esmentat també n'és de liberal. Tot fa suposar, doncs, que la Vila era més aviat liberal. D'altra banda, com que era la població més important a l'extrem del Camp de Tarragona on les serres de la Brufaganya, Ancosa i Montmell separen aquest de La Segarra i del Penedès, amb una població considerable, amb una fira de les més importants de Catalunya, amb un notable artesanat i amb una incipient indústria, ben cert que els pobles d'aquestes muntanyes i d'altres més planers de la vall del Gaià havien d'anar a raure a la Vila per qüestions comercials i d'altres. Això podia en certa manera, crear el mateix antagonisme i incomprensió que es donava entre camp i ciutat, entre costa i muntanya, i entre llocs agrícoles i d'altres amb indústria. Encara avui, la gent de les rodalies parla de la «Vila» quan es refereix a Vila-rodona.

Però anem ara als fets d'armes. Del nou de gener del 1822 data la mort de Jacinto Trilla, soldat de la sisena companyia del segon Batalló. No s'especifica que morís de mort violenta. Tampoc no podem pensar que fos natural de Vila-rodona ja que el seu cognom és desconegut a la Vila. El 16 de febrer del mateix any mor a Vila-rodona Anton Terrès, monjo de Santes Creus, de 73 anys i natural de Verdú ⁽¹⁵⁾. Pensem que Santes Creus estava aleshores exclaustrat. El 3 de juliol comença la llista de morts per fets d'armes. És mort Joan Guardiola de 23 anys, que era sergent segon i comandant interí de la milícia voluntària: «Lo mataron los facciosos de un balazo, defendiendo la Patria» ⁽¹⁶⁾.

Ferit de mort, quedà sense paraula. El mateix dia és mort Pere Joan Parera. Suposem que aquestes dues morts foren degudes als enfrontaments que tingueren amb els homes que Romagosa havia deixat per aquestes muntanyes, quan aquest, amb d'altres caps facciosos, es replegà Segre amunt, on ocuparen el 16 de juny la Seu d'Urgell i on el 21 s'hi instal·lava la Junta Superior provincial de Catalunya. També és probable que aquestes morts fossin provocades pel mateix Romagosa quan retornava a les nostres contrades. El fet és que els milicians de Vila-rodona, reforçats, com hem vist: «...persiguieron desde el mayo hasta el 28 de julio citados a la infame canalla...» ⁽¹⁷⁾.

I arriben els tràgics fets del dies 28 i 29 de juliol. Diu Morera: «También el capitán Sessé que habia salido por aquellos dias a socorrer a Santa Coloma de Queralt, al llegar con su columna a Coll de Cabra se les presentó la facción de Romagosa, compuesta de 1500 hombres batiendola después de un reñido combate y persiguiendola para hora y media. El jefe de la columna salida de Igualada entró en Santa Coloma, quedando Romagosa tres horas de esta última población» ⁽¹⁸⁾.

D'altra banda, segons la carta citada, assabentats que hi havia facciosos a Santes Creus, surten a la seva persecució «partidas compuestas de nuestros voluntarios y milicia movable», sense cap por de la facció de Romagosa perquè sabien que havia sortit «respetable división al comando del capitán Sesé del Inmemorial cuyo reciente

encuentro con esta facción sabíamos», però la divisió havia marxat en direcció a Igualada i Cervera «dejando a espaldas como en desprecio a una facción irritada por reciente desayre en sus esforzadas tentativas contra los invencibles de Santa Coloma». Romagosa es traslladà, de Sarrià a Santes Creus i «hizo cayesen nuestras partidas que llegaron al Monasterio de este Pueblo sobre la vanguardia de Romagosa». Els facciosos els empaitaren. Ells fugiren, per canyars i llocs difícils, cap a la Vila i perderen, pel camí, 4 homes. Probablement anaren pel llit del riu o pel rec quant fa referència a canyars. Sembla que els homes de Romagosa arribaren primer a Vila-rodona. «la facción cerró el pueblo, y pudo ocupar posiciones en las casas contiguas a las que servian en defensa de nuestros aguerridos». Sembla que tancà el poble per fora i es ben situà esperant que arribessin els milicians que «en el apuro de contrarias maniobras e inminente peligro de asalto se resolvieron y abrieron paso a la bayoneta». En aquesta acció hi tornaren a haver morts. Com a últim recurs es tanca- ren al campanar «despues de corresponder imperterritos al vivo fuego de los contra- rios desechando animosos sus amenazas». Era el dia 28 de juliol. Les milícies encara tenien l'esperança d'alguna ajuda. Els facciosos obriren un forat de l'església per on feren entrar fum, (fum de bitxos i sabatots, segons la tradició oral) i aleshores, a la tarda del 29, «con el exemplar de compañeros examines y alguno muerto tuvieron que ceder a capitulación». Sembla que hi hagué un pacte, el qual proposava respec- tar les vides, cosa que no es complí pas i fins i tot «llegando su crueldad hasta negar- se inhumanos a los ruegos importunos por el auxilio cristiano de la confesión (19).»

Aquests són els tràgics fets dels dies 28 i 29 de juliol del 1822 que ben segur de- vien commoure tota la Vila. Es fa tangible, en aquest succés, una característica dra- màtica en les lluites civils del segle XIX, que és el fet que per llur ferocitat, i potser per raons pràctiques, no s'acostumava a fer presoners. Els morts d'aquests dos dies foren: (20)

Josep Parera	29 anys	
Francisco Bové	31	»
Joan Gavalrà	50	»
Josep Farré	31	»
Pere Rubert	50	»
Antòn Domènech	40	»
Pau Vivas	54	»
Josep Guardia	52	»
Josep Gavalrà	18	»
Josep Ricart	21	»
Josep Miquel	17	»
Francisco Ricart	44	»
Llorenç Andreu	18	»
Francisco Gavalrà	16	»
Francisco Gavalrà	46	»
Llorenç Saperas	26	»
Pau Torramader	64	»
Pau Parera	31	»
Josep Manigó	30	} Moliners de Vila-rodona
Joan Manigó		
Francisco Barnés		Apotecari de Vila-rodona
Agustí Francesch	48	Nat. l'Albà
Domingo Bosch	19	Nat. Valls

Joan Borràs	24	»	Nat. Valls
Francisco Pintó	19	»	} Ferrers de tall de Valls
Josep Pintó	25	»	
Francisco Claramunt	22	»	Nat. Montblanc
Francisco Queralt	23	»	Nat. Valls
Agustí Blay	20	»	Nat. Valls
Isidro Andreu	30	»	Nat. La Bisbal

Com podem veure, hi ha diversos milicians que procedeixen de fora vila, provinents certament dels reforços que, arran dels fets del maig, havien aconseguit de Valls.

Més enllà d'aquests dies, encara es produïren altres morts. El 18 de gener del 1823 és mort, pels miquelets, Ramon Gual, Mosso d'Esquadra natural de Puigpelat i veí de Valls. Els miquelets eren companyies de paisans liberals creades per aturar els facciosos. Estaven federats a nivell de partits i eren pagats pels ajuntaments. Més endavant, el dia 15 de maig són morts pel sometent Ramon Ricart de 24 anys, Josep Buch de 44 i Josep Dalmau de 34, i per la tropa, al camí que va a Valls, Josep Domingo de 40 anys ⁽²¹⁾. Podem deduir que, donat que el sometent fou una part important dels homes realistes sublevats, que els tres primers morts eren liberals. El darrer, encara que no s'especifica per quina tropa fou mort, suposem que ho fou per tropes constitucionals. Recordem que el 7 d'abril començaren a entrar, pel Bidasoa, les tropes franceses dels Cent Mil Fills de Sant Lluís, recolzades per les potències de la Santa Aliança, que aconseguiren la rendició del General Espoz y Mina, el 26 d'octubre de 1823. Aquest havia ocupat amb una campanya molt dura, tots els territoris realistes del Principat, amb la conquesta de la Seu d'Urgell el 8 de desembre de 1822 si bé Romagosa hi resistí, tancat als forts, fins al febrer. Nosaltres pensem, i tornant a aquestes morts, que hi hagué una topada entre tots dos bàndols.

La carta esmentada sol·licitava, al rei Ferran VII, una pensió per a les vídues i per als familiars dels morts liberals del juliol de 1822. Fou escrita el 6 d'abril de 1823, un dia abans que les tropes de la Santa Aliança posessin els peus al territori de l'Estat espanyol. Per la nova situació que es creava a l'estat, i pel fet que era favorable al rei, els més poc indicats a esperar una retribució eren les vídues i els familiars d'aquests milicians morts.

BIBLIOGRAFIA

- BALCELLS, Albert. *Cataluña Contemporánea I (Siglo XIX)*
 BALCELLS, Albert. *Història dels Països Catalans*.
 MORERA, Emili. *Tarragona Cristiana*.
 SOBREQUÈS, Jaume. *Història de Catalunya del segle XVII fins als nostres dies*.
 SOLDEVILA, Ferran. *Història de Catalunya*.
 TORRAS, Jaume. *Liberalismo y rebeldia campesina 1820-1823*.
 VICENS I VIVES, Jaume. *Industrials i Polítics (segle XIX)*

ALTRES DOCUMENTS CONSULTATS

- Libre d'òbits 1810-1848. Arxiu Parroquial de Vila-rodona.
 Carta de les vídues a Ferran VII sol·licitant pensió. Arxiu Parroquial de Vila-rodona.

NOTES

1. Jaume TORRAS. *Liberalismo y rebeldia campesina 1820-1823*. p. 54-55.
2. Carta de les Vídues a Ferran VII sol·licitant pensió. Arxiu Parroquial Vila-rodona.

- 3.- Amb el nom de facció coneixem el grup d'homes armats aixecats contra el govern del Trienni Liberal i més endavant els grups carlistes.
- 4.- Emilio MORERA. *Tarragona Cristiana*. Tomo V. p. 362.
- 5.- Carta cit.
- 6.- «El 7 de mayo ya organizaba a 700 hombres concentrados en el suprimido monasterio de Santas Creus para ponerse a sus órdenes, armados, unos con palos, otros con sables, otros con carbinas, otros con escopetas, otros con fusiles cortos, y otros largos, y algunos trabucos» Jaume TORRAS. Op. cit. p. 71.
7. *Història de Catalunya*. Dirigida per Jaume SOBREQÜES. Cap. de Gaspar Feliu i Montfort. p. 42.
8. Carta cit.
9. Carta cit.
10. Jaume TORRAS. Op. cit. p. 91.
11. Jaume TORRAS. Op. cit. p. 93.
12. Jaume TORRAS. Op. cit. p. 70.
13. Jaume TORRAS. Op. cit. p. 87.
14. Jaume TORRAS. Op. cit. p. 108.
15. Òbits 1810-1848. Arxiu Parroquial.
16. Carta cit. Arxiu Parroquial.
17. Carta cit. Arxiu Parroquial.
18. Emilio MORERA. Op. cit. p. 367.
19. Carta cit. Arxiu Parroquial.
20. Òbits 1810-1848. Arxiu Parroquial.
21. Òbits 1810-1848. Arxiu Parroquial.